

נובוא

א. הבעיה ההומרית

הומרוס ניצב בפתחה של השירה היוונית העתיקה. נוכחותו היא כעין תרועה רמה, כשאגת אַכִּילֵס המניסה את הטרואים הקמים על גופת רעו,¹ והיא אות וסימן לכל הבא אחריה – לא רק בספרות היוונית העתיקה, כי אם גם בספרות המערב בכלל. הומרוס, שהיטיב לתאר סער קרבות איומים אך גם את לבטיה של נפש הומיה ומיוסרת, את מהלכי האלים ברום הרקיע ואת מעללי בני-אדם על הארץ, הומרוס זה, אין אנו יודעים שום דבר מהימן על חייו ופועלו. האם היה קיים? האם הוא מחברן של שתי השירות האפיות אשר יוחסו לו עוד בתקופה העתיקה, האיליאדה והאודיסיאה, או שמא רק של הראשונה ביניהן?² זאת ועוד – האם כל אחת משתי השירות היא פרי יצירתו של משורר גאון אחד, או שמא חוברו שכבות שכבות על ידי משוררים רבים? האם כתב

1 איליאדה, 18.217-229.

2 בתקופה העתיקה אף ייחסו להומרוס את חיבורם של ההימנונות ההומריים, קרב הצפרדעים והעכברים, מְרִגִּיטֵס וְתַבְאִיס, אולם נראה כי רק האיליאדה והאודיסיאה הן אכן פרי יצירתו (ראו Latacz (1996)

הומרוס – יהא אשר יהא – את יצירותיו, או שמא היה מדקלמן על-פה והן הועלו על הכתב בשלב מאוחר יותר?
 שאלות אלה, אשר יוחד להן דיון רב במחקר המודרני למן המאה השמונה עשרה,³ הן "הבעיה ההומרית" ואין להן מענה ברור אחד. עם זאת, רווחת הדעה בקרב החוקרים המודרניים, כי אחדות היצירה ניכרת בכל אחת משתי השירות, וכי כל אחת מהן היא פרי יצירתו של משורר אחד, אולם קיים עדיין ספק אם אותו משורר חיבר את שתיהן. נציין כי בעיני העתיקים, עד למאה השנייה לפנה"ס, היה הומרוס מחברן של שתי השירות והן רכשו לעצמן מעמד קנוני בעולם היווני, בדומה לזה של התנ"ך בתקופות מאוחרות יותר. אפלטון אומר כי "אין בעל שירה כהומירוס, וראשון הוא ליוצרי הטראגדיה,"⁴ והוא מוסיף כי רב קסמה של השירה "וכל שכן כשאתה מסתכל בה מבעד יצירותיו של הומירוס."⁵

במבוא זה אתווה קווי המתאר הכלליים, אשר יקנו לקוראים מושג ראשוני על אודות היצירה ויוצרה. אתמקד בעיקרי הדברים

-
- 3 בעיקר לאחר הופעת ספרו של הפילולוג הגרמני פרידריך אוגוסט וולף (Friedrich August Wolf), "הקדמות להומרוס" (*Prolegomena ad Homerum*), בשנת 1795. לדיון מעמיק בבעיה ההומרית ראו ספרו של נתן שפיגל, **הומרוס**. בספר מקיף זה ימצאו הקוראים מידע רב על יצירותיו של הומרוס, ניתוח מבנייה, הנפשות הפועלות בהן וכן דיון ממצה במגוון נושאים הומריים אחרים, שאין המקום להרחיב בהם במבוא לתרגום זה. ראו גם עמית, **תולדות יוון הקלאסית**, עמ' 67-74; הקדמתו של יוחנן גלוקר לתרגומו של כהנא **לאודיסיאה** (9-38) וכן Fowler (2004) 220-232 ב-*The Cambridge Companion to Homer*
- 4 **פוליטיאה** 607a2-3 (מיוונית: י"ג, ליבס, כתבי אפלטון, כרך שני, ירושלים, תל אביב: שוקן 1999).
- 5 שם, 607d1. השוו גם לִפְסוֹפוֹן, **המשתה**, פרק 3 סעיף 5.

וזאת מתוך הנחה יסודית, כי הדרך הטובה ביותר להבין את האיליאדה היא לפתוח בקריאתה ולהטות אוזן למילותיה. המחקר המודרני על אודות הומרוס אינו מתמקד עוד בניסיון לפתור את "הבעיה ההומרית", וזאת עקב הבנתנו הגדולה יותר את טיב שירתו ומאפייניה. מירב המחקר נִסָּב על העמקת הבנה זו ומתן פירוש ליצירה באשר היא גוף אורגני שלם. למעשה, השאלות התעוררו משום שאין מרכיביה ודפוסייה של השירה ההומרית כדפוסי יצירות ספרותיות אחרות שאותן אנו רגילים לקרוא מטקסט כתוב.

לא בכדי בחרתי לעיל בביטוי "להטות אוזן", כי האיליאדה, אשר חוברת במחצית השנייה של המאה השמינית לפנה"ס (בערך בשנת 750),⁶ היא לכל הדעות פרי מסורת של דקלום שירה על-פה ולא הועלתה תחילה על כתב. היא שייכת לסוגה הספרותית הנקראת שירה אֶפִּית הֶרוֹאִית. אֶפּוֹס הֶרוֹאִי, במובנו הרחב של המונח, הוא שיר עלילתי ארוך המספר על אודות גיבורי קדם ואלים. שירה זו התגבשה בעולם היווני במשך מאות שנים והיא מלאכתם של משוררים רבים (כיוונית: ἀοιδοί), אשר פעלו לפי טכניקות אמנותיות מוגדרות ובמסגרתן שזרו את אלתוריהם המקוריים. אם אכן כך הוא, אין מן התמה שבאיליאדה ניתן למצוא מגוון תבניות תחביריות החוזרות על עצמן (שפה פורמולרית המתאימה עצמה לדרישות המשקל השירי), תארים קבועים, מילים הלקוחות מדיאלקטים שונים של השפה היוונית וכן אזכור מנהגים וחפצים השייכים לתקופות שונות. חשיבות רבה בכיסוס סברה זו ניתנת למחקריו של המלומד האמריקני מילמן פארי (Milman Parry), שפעל בראשית המאה העשרים. הוא התמקד באותן תבניות תחביריות, הנוסחאות החוזרות והתארים (epitheta)

6 חיבור האודיסיאה הוא מאוחר יותר, בערך ב-725 לפנה"ס.

והסיק כי הם ממאפייניה של שירה על-פה. דוגמה חיה לכך מצא פארי במחקריו על האפוס היוגוסלבי. אכן, עיון באיליאדה מלמד על חזרות רבות בהיקפים שונים: תארים קצרים, משפטים ואף פסקאות שלמות. דוגמה לנוסחה חוזרת כזו היא "הביט בו בכעס ... פנה אליו ואמר", או "השיב לו ... לאמור". פארי טען כי הופעת התארים הקבועים אין לה בהכרח קשר מובהק לקונטקסט הנתון, והיא מושפעת במקרים רבים מדרישות המשקל השירי. כלומר, אַכִּילֵס מתואר כ"קל-הרגליים" (πόδας ὠκύς) לאו דווקא במצב שבו תכונה זו באה לידי ביטוי (למשל בשדה הקרב), אלא משום שמספר ההברות בתיאור זה מתאים לתבנית המשקלית של טור השירה. עם זאת, גם אם התואר אינו תלוי הקשר, הוא משווה לדמות את ההוד ההירואי האופייני כל כך לשירה האפית. פארי הסיק כי שירה זו היא פרי מסורת ארוכה שבעל-פה, וכי יצווה משוררים אשר העבירו שירתם מדור לדור. הומרוס ניצב בשיאה של מסורת זו והסתמך על שירי קודמיו לחיבור יצירה אדירה אחת, שעל אף הסתירות הגלומות בה, שומרת על אחדות מבנית ותמטית. השאלה היא, אם כן, כיצד התמודד הומרוס עם מסורת השירה שבעל-פה ושיווה ליצירתו את מתכונתה; התשובה לכך טמונה בפרשנות הטקסט כפי הימצאו בידינו כיום, ופרשנות זו אדירת מימדים היא.

אי-הוודאות האופפת את אופן חיבור היצירה קשורה קשר הדוק לידיעת הכתב ביוון הארכאית. הכתב היווני הקדום יותר, המכונה Linear B (הכתב הקווי ב'), אינו כתב אלפאביתי כי אם אידאוגרמי.⁷ כלומר, הוא מבוסס על סמלים ותמונות להבעת רעיון מסוים, אך היו בו גם סימנים המציינים הברות – עיצור ואחריו תנועה. בידינו עדויות כי כתב זה שימש במאה השלוש עשרה

7 ראו דיון אצל עמית (תשנ"ח), עמודים 44-50.

לפנה"ס ביוון היבשתית (מִיִּקְנָה, טִירִינֶס, תַּבְּאִי ופִּילֹס) ובכרתים; רוב שימושו היה לצרכים רשמיים כגון תיעוד סחורות וציון שמות וכמויות.

האלפבית היווני, אשר שימש את משוררי יוון העתיקה וסופריה, מקורו פִּנִיקִי/שמי והוא הגיע ככל הנראה לאיי הים האגאי בתחילת המאה השמינית לפנה"ס באמצעות יורדי הים והסוחרים הפניקים.⁸ באיזו מהירות התפשטה ידיעת קרוא וכתוב בעולם היווני, והאם הומרוס יכול היה לרכוש שליטה כה רבה בכתב החדש בתוך זמן כה קצר – אם נניח שאכן חוברת האיליאדה סמוך לשנת 750 לפנה"ס? זאת ועוד, ביצירה עצמה אין הכתב מוזכר אלא במקום אחד ובאופן עמום משהו: "אותות יגון ... אשר כתב" (ספר שיש, שורות 168-169); המילה ביוונית היא: σήματα, כלומר, "סמלים, אותות" – ומכאן ניתן להסיק כי לא מדובר בכתב המבוסס על אותיות ומילים אלא בכתב אידאוגרמי. אם כן, משורר האיליאדה היה ככל הנראה מודע לקיומו של הכתב המיקני הקדום (הוא Linear B במונחינו),⁹ בעוד שבתקופתו שלו התפשט האלפבית "החדש" והיה הולך ומשתכלל עד כדי ששימש, בסופו של דבר, ליצירת ספרות כתובה.

הסמיכות הרבה בין המועד המשוער של חיבור האיליאדה והטמעת האלפבית בעולם היווני יש בה לחזק הסברה, כי הומרוס לא השתמש בכתב לחיבור יצירתו השלמה. קל וחומר, אין חלוקת היצירה לעשרים וארבעה "ספרים" או "מזמורים" (כמספר אותיות האלפבית היווני) משל הומרוס. ייתכן כי הוא השתמש בכתב לצורך עריכת ראשי פרקים, כמעין מתווה ליצירה כולה, ובהם נקודותיה

8 ראו איליאדה, 23.743-744 שם נזכרים בני-צידון ואנשי פניקיה.

9 ראו גם Willcock (1996) 245

וענייניה המרכזיים.¹⁰ עם זאת, אין לנו אלא להשתאות למורכבותה של האיליאדה, מגוון נושאה, דמויותיה, רצף העלילה ולכידותה הכוללת, אשר משתלבים באופן הרמוני ליצירת שיר אָפּי שאורכו 15,693 טורי הֶפֶסְמֶטֶר במקור היווני. כלום יכול היה משורר אחד, ואם גם היה הוא נצר לשושלת משוררים ארוכה, להגות כל זאת במוחו ולהביע שירתו בעל־פה? על פניו הדבר אינו נראה הגיוני. אך עלינו שוב להביא בחשבון שני דברים: (1) יוצר האיליאדה והאודיסיאה¹¹ היה משורר מחונן מאין כמותו – ודי לנו להתבונן ביצירותיהם של גאונים מתקופות מאוחרות יותר כדי להבין, כי הישגיו של הגאון עוטים תכופות אצטלה על־אנושית כמעט; (2) אנו יודעי קרוא וכתוב וידיעה זו היא המעצבת את מחשבתנו והתייחסותנו לספרות בכלל ולשירה בעל־פה בפרט; על מנת להעריך שירה זו נכונה, עלינו ממש לצאת מעורנו, לנסות ולהבין כי תיתכן יצירת ספרות על־פה בקנה מידה מונומנטלי כדוגמת זה של יצירות הומוס.

אין די בעדויות שבידינו כדי לגבש מסקנה חד־משמעית באשר לאופן חיבור שני השירים האפיים המיוחסים להומוס. דעתי, שלה שותפים חוקרי הומוס רבים, היא כי ליצירות אלה אב אחד, אשר הגה אותן, דקלמן בעל־פה אך מעולם לא כתבן, והוא הומוס. היצירות הועלו על הכתב בשלב מאוחר יותר, לכשנטמע האלפבית והיה לחלק טבעי בעולם הרוח היווני, וכתבתן אף היא ניצבת בראשית הספרות היוונית.

10 השוו ל־Kirk (1985)

11 ככלל, אני דבק בגישת העתיקים ומתייחס לאיליאדה ולאודיסיאה כיצירותיו של משורר אחד.

מפוקפקים בעיניו; כמו כן עסק הוא בפירוש מקומות קשים להבנה. שרידי פועלו ניכרים בסכוליה. שלושת המלומדים הללו וממשיכי דרכם ההדירו את הטקסט ההומרי על-סמך כתבי-יד רבים שהיו ברשות הספריה האלכסנדרונית. הם אלה שהתוו את הדרך וקבעו קריטריונים לביקורת מדעית של הטקסט עבור כל הבאים אחריהם.

2. התרגום שלפנינו

נטלתי על עצמי את תרגום האיליאדה מתוך אהבה גדולה לשירתו של הומרוס, ללשונו וצליליה. מצאתי בה תמהיל של גדולה ופשטות אשר הגיעו עד לבי ולא ידעתי כמותן בשום יצירה אחרת. מעט מן החוויה האישית הזאת ביקשתי להעביר לקוראי העברית. בחרתי לתרגם בפרוזה מתוך אמונה, כי לא ניתן באמת לחקות את ההפסמטר הדקטילי בעברית בת-זמננו, בהברה ספרדית ובנגינתה הדקדוקית, באופן שישקף נאמנה את לשון המקור על גווניה הרבים. הפליא טשרניחובסקי עשות והשלים תרגומו השירי לאיליאדה ב-1924. הוא שמר על המשקל המקורי בעברית על יסוד ההברה האשכנזית, שהיא נוחה יותר לכתיבת הפסמטרים ואף יש בה לשקף משהו מן המתח התמידי הקיים בלשון המקור בין הנגינה הדקדוקית, ה"טַעם" (accentus) לבין המקצב הפואטי, ה"פֶּעַם" (ictus). תרגומו עשיר ומדויק וממנו למדתי הרבה. מוצא אני כי לא ניתן באמת לחדש ולעלות על הישגו של טשרניחובסקי בתרגום היצירה להפסמטרים עבריים, קל וחומר על יסוד ההברה הספרדית. מתוך היכרות אינטימית עם סגנונו של הומרוס אמרתי בלב שלם להעביר לקורא העברי את עושר לשונו, את הוד הקדומים העולה מכל טור וטור בשירתו ואת שִׁגְבָּה

המופלא. ייחודיות סגנונו היא פשטותו היחסית – משפטיו, רובם ככולם, קולחים וברורים מיד עם קריאתם והקורא מוצא עצמו שבוי בקסמם, קסם הסיפור והאמנות גם יחד. את אלה רציתי להעביר כמידת יכולתי בפרוזה עברית ולשמור כל העת על ערך תרגומי שהוא בעיני ראשון במעלה: נאמנות למקור ודיוק מרבי בהעתקת המילים היווניות ללשון התרגום. נקטתי לשון בעלת מאפיינים ארכאיים מובהקים, אך השתדלתי לשמור כל העת על בהירות ושקיפות הבעה, ממש כמו במקור.

האיליאדה, כאמור, נועדה בראש ובראשונה להשמעה; זאת ועוד, אף יצירות כתובות נהגו העתיקים לקרוא בקול רם ולא קריאה שבלב. על כן חשוב היה לי כי יהא תרגומי ניחן בניגון יאה וצלילי השפה המושמעים יִעֲרְבוּ לאוזן משמיעיהם. הנה כי כן, כשבדקתי משפטי ופיסקאותי בקול רם עשיתי זאת. שמות דמויות ומקומות נוקדו כולם על מנת לשקף את ההגייה היוונית (יוצא-מן-הכלל מובהק הוא השם "אַכִּילֵס", המוכר יותר לקורא העברי בצורתו זו ולא בצורתו המקורית "אַכִּילָאוּס").

הפניות לאיליאדה נעשות ככלל על פי מספר ספר ושורה של המקור היווני. הקפדתי אפוא לציין את מספרי שורות המקור בגוף התרגום, למען יקל על הקוראים להתמצא ביצירה. מספרים אלה ניתנים בסוגריים מימין לשורות שאליהן הם מתייחסים.

תרגומי מבוסס על הטקסט היווני בהוצאה המדעית של אוקספורד (Oxford Classical Texts) בההדרתם של David B. Monro ו-Thomas W. Allen (מהדורה שלישית משנת 1920). פסקאות התרגום תואמות אף הן את חלוקת הפסקאות בטקסט האוקספורדי. כמו כן ערכתי השוואות רבות לטקסט בהוצאה המדעית של Olms-Weidmann בההדרתו של Helmut van Thiel (משנת 1996, הדפסת 2010).

ספר ראשון

(5-1) זעם אַכִּילֵס בן-פֶּלֶאָוס, שירי אלה,¹ הזעם הנורא אשר המיט אין ספור מכאובים על האַכִּיִים,² והשליך נפשות גיבורים רבות ואיתנות אל הָאָדָס; עשה את גופותיהם טרף לכלבים ולכל בעלי הכנף, ותוכניתו של זָאוּס נתממשה – (10-6) למן היום בו לראשונה נחלקו במריבה בן-אַטְרָאוּס, מלך בני האדם, ואַכִּילֵס הנהדר. מי מהאלים הביאם יחד להתעמת בריב? בנם של לֵטוֹ וזָאוּס. הרי הוא, בכעסו על המלך, עורר מגפה קשה בקרב הצבא, והלוחמים הלכו וגוועו, (15-11) משום שבן-אַטְרָאוּס חילל את כבודו של כְּרִיסֵס הכוהן. זה האחרון בא אצל ספינותיהם המהירות של האַכִּיִים למען יפדה את בתו והוא נושא כופר עצום, ובידיו סמלי אַפּוֹלוֹן היורה-למרחק מתנוססים על שרביט זהב. התחנן הוא בפני כל האַכִּיִים, (20-16) ובפרט בפני שני בניו של אַטְרָאוּס, מושלי הצבאות: "בני-אַטְרָאוּס"³ ויתר האַכִּיִים הדורי-שריון-הרגל,⁴ הלוואי האלים אשר

1 הכוונה למוזה, אלת השירה.

2 אחד מכינויי היוונים; כך גם דְּנָאִים, אַךְגָּאִים.

3 כלומר אגממנון ואחיו מנלאוס.

4 דוגמה לאחד מהתארים/הכינויים הקבועים (epitheta) שהם מסימני ההיכר של השירה האפית. הכוונה כאן למגפי שריון עשויים עור או מתכת ששימשו את הלוחמים כמגן לחלק התחתון של הרגל, מן

אוֹלִימְפּוֹס בֵּיתָם יִתִּירוּ לָכֶם לְבוֹזוֹ אֶת עִירוֹ שֶׁל פְּרִי־אֱמוּס וּלְשׁוֹב לְבַתֵּיכֶם בְּשָׁלוֹם. אַךְ שְׁחַרְרוּ-נָא אֶת בְּתֵי הַיְקָרָה וּקְבִלוּ כּוֹפֵר זֶה (25-21) בְּחַרְדַּת-כְּבוֹד לְבֶן-זָאוּס, אֶפּוֹלוֹן הַיּוֹרֵה-לְמַרְחָק.

אִז הִרְיעוּ הַסַּכְמַתָּם כָּל יֵתֵר הָאֲכִיִּים כִּי יֵשׁ לִירוֹא אֶת הַכוֹהֵן וּלְקַבֵּל אֶת הַכּוֹפֵר הַנוֹצֵץ, אַךְ הַדְּבַר לֹא הִסֵּב נַחַת לְבֶן-אֶטְרָאוּס, לְאֶגְמֶמְנוֹן, בְּלָבוֹ. הוּא גִירָשׁוֹ בְּאֶכְזָרִיּוֹת וְאֶף צִוּוּהַ פְּקוּדָה נּוֹקְשָׁה: (30-26) "הִישְׁמַר לְךָ, זָקֵן, פֶּן אֲתַקֵּל בְּךָ, אֲנִי, לִיד הַסְּפִינּוֹת הַחַלּוּלוֹת – בֵּין עַכְשָׁיו עַת תִּתְמַהֵמָה כְּאֵן, בֵּין תִּבּוֹא שׁוֹב מֵאוֹחֵר יוֹתֵר – אֲכַן אִז לֹא יוֹעִילוּ לְךָ הַשְּׂרֵבִיט וְסַמְלֵי הָאֵל. אַךְ אוֹתָהּ לֹא אֲשַׁחֲרֵר; טֵרֵם זֹאת תִּבּוֹא עֲלֶיהָ זָקְנָה בְּבֵיתִי, בְּאֶרְגּוֹס, הַרְחַק מִמּוֹלְדָתָה, בְּעוֹדָה מִקְדִּישָׁה עֲצֵמָה לְמִלְאֲכַת הָאֲרִיגָה וְעוֹלָה עַל מִיִּטְתִּי. (35-31)

לְךָ מִכְּאֵן! אֵל תַּעֲוֹרֵר חֲמַתִּי וְכַךְ תּוֹכֵל לְעֻזּוֹב בְּבַטְחָה יִתְרָה!" כַּךְ דִּיבֵר, וְהִזְקֵן פַּחַד וְצִיִּית לְפְקוּדָתוֹ. פִּסַּע הוּא בְּשִׁקֵּט לְצַד חוֹף הַיָּם רֶב־הַשְּׁאוֹן; אִז, בְּהַתְרַחֲקוֹ מִשָּׁם, הַתְּפַלֵּל הַיִּשִּׁישׁ רַבּוֹת (40-36) לְאֶדוֹן אֶפּוֹלוֹן, אֲשֶׁר אוֹתוֹ יִלְדָה לְטוֹ יַפֶּת-הַשָּׁעַר: "שָׁמַע אוֹתִי, בְּעַל-הַקְּשֶׁת-הַכְּסוּפָה הַפּוֹרֵשׁ חֲסוֹתְךָ עַל כְּרִיסָהּ וּקִילָהּ הַקְּדוּשָׁה,⁵ הַשּׁוֹלֵט בְּעוֹצְמָה עַל טַנְדוּס,⁶ סְמִינְתָאוּס!⁷ אִם אִי-פַעַם סַכְכַּתִּי עֲבוֹרֵךְ מִקְדֵּשׁ נָא, אוֹ אִם אִי-פַעַם זַבְחַתִּי לְךָ עוֹלַת יִרְכִיִּים דְּשָׁנוֹת (45-41) שֶׁל פְּרִים וְעִזִּים, מִלֵּא-נָא מִשְׁאַלְתִּי זֶה: יִכְפְּרוּ הַדְּנָאִים⁸ עַל דַּמְעוֹתַי בְּחֻצֶיךָ."

הַקְּרִסוֹל עַד הַבְּרֵךְ (בְּמִקּוֹר: ἐὺκνήμιδες Ἄχαιοί).

5 עִרִים בְּקִרְבַּת טְרוּיָה. כְּרִיסָה הִיא כּוֹהֵן בְּכִרִיסָה.

6 אִי קָטָן סוֹמֵךְ לְחוֹפֵי טְרוּיָה.

7 כִּינּוּי לְאֵל אֶפּוֹלוֹן הַמוֹפִיעַ רַק כְּאֵן. מִשְׁמַעוֹ "אֵל הָעַכְבְּרִים" וְהוּא כְּנִרְאָה מִשְׁקָף תְּקוּפָה שְׁבָה סָגְרוֹ לְאֵלִים בְּרַמּוֹת חַיּוֹת (לְמִשְׁלַל הָרָה כְּפָרָה, וְאֵתְנָה כִּינּוּשׁוֹף). יִיתְכֵּן כִּי יֵשׁ כְּאֵן רִמּוֹז לְמַגְפָּה הַמִּמְשַׁמֶּשֶׁת וּבִאֵה וְאוֹלֵי הָעַכְבְּרִים נִתְפַּסּוּ כְּנִשְׂאֵי מַחְלַת הָאֲבַעְבוּעוֹת הַשְּׁחוֹרוֹת (שְׁנִשְׂאֵי הֵם הָעַכְבְּרוּשִׁים).

8 אֶחָד מִכִּינּוּיֵי הַיּוֹנִים; רְאוּ הָעֵרָה 2.

כך דיבר בתפילתו; שמע אותו פויבוס־אפולון וירד מפסגות אולימפוס, פֶּעַס בלבו ועל כתפיו קשתו ואשפת החצים המכוסה מכל צדיה. (50-46) רעמו החצים על כתפיו של האל הכועס בעודו נע והולך, וַיְהִי מראהו כלילה. אז התיישב הרחק מהספינות וירה חץ. רעם נורא בקע מקשתו הכסופה. בתחילה יצא כנגד הפרדים והכלבים הזריזים, (55-51) אך לאחר מכן ירה חץ מר ופגע בבני האדם. וַתִּבְעֶרְנָה מדורות המתים הרבות ללא הרף.

תשעה ימים פשו במחנה חצי האל, וביום העשירי זימן אַכִּילֵס את העם לאספה. הָרָה האלה לִבְנֵת־הַזֹּרוּעוֹת השיאה לו זאת כנפשו, (60-56) שכן דאב לבה על הַדְּנָאִים, הואיל וחזתה בחבלי גסיסתם. אם כן משנתאספו הלוחמים והתגודדו יחדיו, קם ממקומו אַכִּילֵס קל־הרגליים ודיבר בקרבם: "בן־אַטְרֵאוֹס, עתה חושב אני כי נשוב על עקבותינו, נתעה, ננדוד, ואולי נוכל להימלט מן המוות, (61-65) כי אכן עשו המלחמה והמגפה יד אחת להחריב את האַכִּיִים. אולם הבה נשאל נביא כלשהו או כוהן, או אף פותר חלומות, שהרי גם החלום מְזָאוֹס, אשר יאמר מדוע כה רגז פויבוס־אפולון; הימצא בנו דופי בשל נדר או הֶקְטוּמְפָה⁹ שלא שולמו? (70-66) אולי ירצה להסיר מעלינו המגפה, לאחר שיגיע לאפו ניחוח עולת יְשִׁים ועזים טהורות."

כך אמר והתיישב במקומו. קם בקרבם קַלְכֵס בן־תֶּסְטוֹר, המעולה שבחוזים בציפורים. הוא ידע את שהוזה, את שיהיה ואת שהיה לפנים, (75-71) והוביל את צי האַכִּיִים אל אֵילִיוֹס¹⁰ בכישרון נבואתו, אשר העניק לו פויבוס־אפולון. בטוב־דעתו נשא מילותיו וידבר אליהם: "הו אַכִּילֵס, אהוב זָאוֹס, תצווני להסביר את זעמו

9 המונח מציין קורבן של מאה בהמות, או מספר רב של קורבנות באופן כללי.

10 אֵילִיוֹס (וכן איליון) הוא שם נרדף לטרויה.

נסך שינה (446-450) על עיני כולם. מיד פתח את השערים, הסיר בריחיהם והנחה פנימה את פְּרִיאָמוֹס ומתנותיו הנהדרות אשר על עגלתו. הנה התקרבו אל אוהלו של בן-פְּלָאוֹס, אל משכנו הנישא, אשר בנו הַמִּרְמִידוֹנִים עבור מלכם והקציעו קורות אורן לבנייתו; סוככוהו ממעל (451-455) בסך קנים רפִי־אֲשְׁבוּלִים אשר קצרו והביאו מן האחו; וסביב לו עשו חצר גדולה עבור מלכם וכיתרוהו בכלונסאות רבים. על השער בריח אורן אחד – שלושה אַכֵּיִים היו סוגרים אותו בחוזקה ושלושה מסירים את בריח השער הגדול, (456-460) והם גברים ככל השאר, אך אַכֵּילֵס לברו היה מניף הבריח וסוגרו בכוח. אמת, אז פתח הַרְמֵס הטוב והמיטיב את השער בעבור הזקן והכניס פנימה את מתנות ההלל לבן-פְּלָאוֹס מהיר־הרגל; ירד אז ארצה מן המרכבה, נשא קולו ואמר: "הו ישישי, באתי אליך ואנוכי אל בן־אלמוות, (461-465) הַרְמֵס; הן אבי שלחני אליך להיות לך מדריך ובן־לוויה. אולם עתה אלך ואשוב, לא יראוני עיני אַכֵּילֵס; הן לא יאה כי בני־תמותה יארחו אל בן־אלמוות ויראוהו פנים אל פנים. אך אתה היכנס וחבק את ברכי בן־פְּלָאוֹס, (466-470) שא תחינתך והשביענו באביו ובאמו יפת־השער ואף בבנו למען תעורר רחמי לבו."

כך דיבר הַרְמֵס ושב אל אוֹלִימְפּוֹס הנישא; זינק פְּרִיאָמוֹס ארצה ממרכבתו, הותיר שם את אֵינְדִיאֹס והלה נשאר משגיח (471-475) על הסוסים והפרדים. נכנס הזקן אל המשכן, אשר בו ישב אַכֵּילֵס היקר לזָאוֹס; מצאו שם בפנים ורעיו יושבים הרחק ממנו; שניים בלבד היו סמוכים לו, הגיבור אוֹטוֹמְדוֹן ואֶלְקִימוֹס, צאצא־אָרְס; עסוקים היו כי זה עתה סיים ארוחתו, (476-480) שבע מאכל ומשקה, והשולחן עודנו מונח על־ידו. נכנס פְּרִיאָמוֹס הגדול ואלה לא הבחינו בו; עמד בקרבת אַכֵּילֵס ויחבק את ברכיו בזרועותיו ויִשֶׁק לידיו הנוראות, קוטלות־האדם, אשר הרגו את בניו הרבים. כאיש אשר תקפו טירוף גדול ובמולדתו (481-485) רצח אדם; והנה

גלה אל ארץ נכר, בא אל ביתו של איש עשיר וכל המביטים בו תאחזם פליאה; כך השתאה אַכִּילָס למראה פְּרִיאָמוֹס הדומה-לאלים; השתאו אף האחרים והביטו איש אל רעהו. פנה אליו פְּרִיאָמוֹס בקול תחנונים ואמר לו דברו: (490-486) "זכור את אביך שלך, הוּ אַכִּילָס הנדמה לאלים! בן גילי הוא וניצב על מפתנה העגום של זְקֵנָה. הנה ייתכן כי אף בו יתעמרו העמים השוכנים בסביבתו, ואין איש להסיר מעליו את הרעה והפורענות. אולם הוא, לפחות, ישמע כי אתה עודך בחיים (495-491) ויגיל בלבו, יקווה כל הימים לראותך, בנו יקירו, שב מְטְרוֹיָה. אולם אנוכי מוכה-גורל, כי הולדתי בנים למופת בְּטְרוֹיָה הרחבה ומהם, דומני, לא נותר אף אחד. חמישים היו בְּנֵי, עת הגיעו בְּנֵי-הָאֲכִיָּים; (496-500) תשעה עשר מרחם אחד נולדו, ואת היתר ילדו לי פילגשי אשר בארמוני. רבים מאלה – אָרְס הסוער התיר ברכיהם; אך את יחידי ומשׁוֹשׁ לְבִי, אשר הושיע לעיר וליושביה, אותו קטלת אתה זה לא כבר עת הגן על מולדתו, (505-501) הֶקְטוֹר. בעבורו הגעתי עתה אל ספינות האַכִּיָּים, באתי לפדותו ממך ובאמתחתי כופר איך-קץ. יָרָא האלים, הוּ אַכִּילָס, חון אותי ורחם-נא בזוּכְרְךָ את אביך! אומלל הנני אף ממנו; את שסבלתי אני לא ידע עוד אדם הולך-ארץ: (510-506) יד הגבר קוטל-בני קְרָבְתִי לפי לנשקנה."

כך דיבר, ויעורר בלבו עצב וערגה לאביו; אחז את יד הישיש ובעדינות הרחיקו ממנו. נזכרו השניים: הלה בהֶקְטוֹר הוֹרַג-הָאָדָם, בכה מרות וקֵרס לרגליו של אַכִּילָס, (515-511) ואילו אַכִּילָס בכה פעמים לאביו, פעמים שוב לִפְטְרוֹקְלוֹס, ועלתה אנחתם ברחבי המאהל. אולם כאשר שבע אַכִּילָס הנהדר בכי תמרורים, ואף נמוגו כיסופי הקינה מנפשו ומאבריו, מיד קפץ מכסאו והקים בידו את הזקן, (520-516) כי נכמרו רחמיו על ראשו האפור ועל אפרורית זקנו; נשא קולו ופנה אליו במילים בנות-כנף: "הוּ האומלל! אמת, רעות רבות סבלת בנפשך. כיצד העזת לבוא בגפך אל ספינות האַכִּיָּים,